

Gergely, BETŰRAJZ
Zsinór—szalag—áru—betűk
Ára, 1.— Pengő.

MAGYAR MOTIVUMOK GYŰJTEMÉNYE

40 LAPON.

A V. K. MINISZTERIUM ENGEDÉLYEZTE A KÖZÉP,
KÖZÉPFOKÚ- ÉS A NÉPIKOLÁK NÖVENDEKEI SZÁMÁRA

ÖSSZEÁLLÍTOTTA ÉS KIADJA:
GERGELY JÁNOS TANÁR
ÚJPEST, HONVÉD-U. 22.

Ára 2.4 pengő

Tájékoztató

a füzet tartalmának iskolai feldolgozásához, gyakorlatnemek szerint:

I. Vonalvezetési gyakorlatok. Színes vagy rendes puha írónnal gyakoroljuk a rajzolást: gumizás nélkül, halványan, többször áthúzott folyamatos vonalakkal. Közben keresgéljük vonalainkkal annak jó helyét, a forma tökéletesítését.

Alkalmas minták az 1., 4., 5. sz. lapok, de a legegyszerűbb síkformák vonalai is jó feladatok.

Ajánlható minden tanév elején, minden osztályban az első rajzot ezzel az eljárással készíteni, az osztály fokozatának megfelelő feladatokkal.

További rajzolásoknál is ezt a rajzolási módot alkalmazzuk mindenféle szabadkézzel rajzolt: vázlatoknál, másolásnál, síkformák vagy természet utáni tárgyak rajzolásánál, tervezetéseknél stb., de rendes puha írónnal és gumihaszna-lattal.

A toldozgató vonalrajzolást kerüljük, szokjuk le.

II. Esetnyomok. Ecsettel rajzolva végezzünk vonalgyakorlatokat, ecsetnyomból összeállítva díszítéseket. Írónt ne használjunk. Csészébe kikevert sötét festékkel, jó nedvesen ecsettel rajzoljunk. Az ecset nagyságának megfelelő kisméretű rajzokat készítünk a 3. és 2. sz. mintalapok alapján. Az ecsetet közel fogva (az írón vagy tollszár fogásához hasonlóan) a nyelét mindig abba az irányba fordítjuk, amerre a vonalat húzzuk. Mentől nedvesebb a festésünk és úgy szárad meg, annál szebb a rajzunk.

III. Foltfestés. Írónrajz nélkül, kikevert sötét festékkel igyekezzünk eltalálni a minta formáját, kisméretű rajzokon. A jó nedves festés megkönnyíti a javítgatásokat, a hiba kiküszöbölését. Mintául csak a legegyszerűbb formák alkalmasak a 7. sz. lapról. Felhasználhatjuk más motívumok alkotó részeit is külön-külön festve, melyek magukban is teljesítés formát mutatnak.

IV. Síkforma rajzolásának módjai közül célravezető a 6. sz. mintalap szerinti fokozatosan fejlődő eljárás. A vázlat-sorozatot nem külön-külön, hanem egy rajzon alkalmazzuk, amíg elkészül a rajz teljesen. Legyünk figyelmelem a vonalvezetésen tanult folyamatos vonalak rajzolására. A szimmetrikus formáknál mindig a baloldali vonalat rajzoljuk előbb. A kész rajzot kikevert festékkel színezzük vagy írónnal egyenletesen átvonjuk. (Árnyékoljuk vagy egyirányú rövid vonalozással betöltjük.)

Feladatainkban készítsünk nagyméretű rajzokat, egy vagy két rajzot egy rajz-lapon, — festve. Kisméretű rajzokat, 6—12-t egy lapon, — vázlatyszerűen — írónnal árnyékolva. Alkalmas minták: 6—13, 17—21, 38—40. sz. lapok.

V. Térkitöltési gyakorlatok. Előre megrajzolt mértani formában, — a 16. mintalap szerint — úgy helyezzük el a kiválasztott mintát, hogy annak több pontja érintse a mértani idom határvonalát. Ezért szükség szerint, a motívum alkotó részeit átformá-lom a terület alakjának megfelelően. Ezáltal a mértani idom határvonalainak kigumi-zása után a díszítmenyéből nyerjük a kijelölt formát.

Az ismétlődő elemeket vagy csoportot kopirozhatjuk érdes vajpapírral (oleanta) a következőkép: puha, hegyes írónnal megrajzoljuk a kopirozón az átlátszó rajzot. Ezután a kopirozót ráfordítjuk a rajzlap kívánt helyére, rajzzal a lap felé (tehát rajz-zal alul fordítva). Az ujjainkkal odaszorított papírt körmünk felületével jól megdör-zsöljük a rajz felett. Ezáltal a rajz nyoma rajta marad a rajzlapon.

Ha a rajz nem szimmetrikus, így átfordítással kopirozni nem lehet. Ebben az esetben a kopirozót a rajz hátlapján — a rajzzal szemben — puha írónna beárnyéko-lom sűrűn. Ezután a papírt visszafordítva a rajzolt oldalával felül, ráhelyezem a rajz-lap megfelelő helyére. Ujjaimmal jól odaszorítom és hegyes írónnal ismételtén átrajzo-lom a vonalrajzot. A rajz nyoma ott marad a rajzlapon.

A tisztán átrajzolt, kész rajz egész területét kikevert világos alapszínrel átfestjük. Száradás után a mintát az alapszínhez alkalmas, sötét, kikevert színnel festjük.

VI. Rátétképzés. A különböző anyagból kivágott díszítő motívumot ráhelyezik egy másik anyagra. Ez a rátét. Népies díszítéseken: bór, posztó, szövet, vászon, faanyagból szerepel. A kivágott dísz anyaga egy daraból áll. Képzéséhez a 25. lap magyarázza az eljárást. Egy motívumnak különálló alkotó részeit úgy kapcsoljuk össze, hogy az egész egy darabból legyen. Ezt az eljárást alkalmazzuk több motívum vagy díszítő

csoport összekapcsolásánál is. Arra törekszünk, hogy az egész dísz egy darabból álljon. Kidolgozását színezéssel és redisztollal hatásosan végezheljük.

VII. Keresztzemes és receminta képzés. Minden vonalas rajz után képezhetünk keresztzemes vagy recerajzot: ha a jól előkészített vonalrajzot rákopirozzuk a készen vett recerajz-rajzlapra. (2 milliméteres hálózott rajzlap.) Lásd a 33. mintalapot.

A vonalas rajzot úgy készítjük elő (úgy rajzoljuk meg), hogy a motívum különálló alkotórészei legalább két milliméter távolságra legyenek egymástól. A recerajpra kopirozott rajz vonalmentén levő kis négyzeteket beárnyékolom sötét írónnal. Az így körülzárt belső területet egyenletesen beárnyékolom. Kész a rajz. Különös figyelemmel vigyázzunk, hogy a vonalrajzban különálló részek — a recerajzban is külön álljanak —, ne érintkezzenek egymással. (Mert különben zavaros, rossz hatású lesz a képzett minta.)

Előre megtervezett vonalas rajzok alapján a legnehezebbnek látszó recerajz is könnyen készíthető el minden méretben.

VIII. Tervezések. A tanuló készsége az önálló sikeres munkára még kevés 14—15 éves korig. Ezért a tervezést egész egyszerű feladatokon kezdjük. Ilyen a II. osztályban = sorképzés. (Egymást érintő, ismétlődő motívumokkal.) Majd ugyanezt a feladatot vízszintes, középvonalas — szimmetria — tengellyel. További váltakozó motívumokkal lehet bővíteni a II., III., IV. osztályban.

Ezekután területkitöltési gyakorlatok következzenek a III—IV. osztályban.

Utána térjünk át az önálló tervezésre, de ott sem mellőzhető a rávezető utasítás és szükséges irányítás.

Az egyénekenkénti tervező eljárást a 37. mintalap ismerteti következőképp:

Kijelöljük a díszítendő terület alakját. (Iskolai feladatoknál valamely mértani idom a legalkalmasabb.) Ebbe helyezzük díszítésünket következőképp:

1. Körülbelül 4—5—6 cm. kisebbített méretben felvázoljuk a rajzlap egyik sarkába a megállapított formát, vázaltszerűen néhányszor. Ezekben próbálgatjuk a díszítés helyének kijelölését, a motívumok elhelyezésének helyét, amit sötétén árnyékolunk. De ide motívumot vagy díszítőelemet nem rajzolunk.

A sikerült vázlat körvonalait arányos nagyságban felvázoljuk a rajzlap megfelelő helyére. Ott próbáljuk a kijelölt díszítési folt területét motívumokkal kitölteni. Az üresen maradt kisebb részeketet indákkal, levelekkel úgy kitölteni, hogy mentől több helyen érintse a kijelölt foltvonalat. Az ismétlődő részeket kopirozzuk. A kész tervezést kidolgozzuk tisztán írónnal, utána festjük. Ajánlható világos, kikevert festékek alapszínűen az egész területet. Száradás után sötét, kikevert színnel fogjunk a díszítés színezéséhez.

IX. Sajtás, zsinórozás. A zsinórvonalakat — lehetőleg — egy darab zsinór alkotja. Díszítések megrajzolásánál ajánlható a dísz formáját zsinórvonal nélkül előbb felvázolni. Ebben kijelöljük a nagyobb hurkok helyét és azután igyekezzünk a zsinórvonalakat elhelyezni a 4., 5. mintalap motívumainak felhasználásával.

Szimmetrikus zsinórdíszképzésnél figyeljünk arra, hogy a zsinórvonalak a szimmetriatengelyen áthaladva, egymást kereszteljék. (Ne ossza a tengely két különszakot csoportra a dísz.)

X. Festés. 1. A síkformákat észébe kevert, híg festékekkel fessük. Dölve, ferdén tartuk magunk előtt a rajztáblát. (Tömböt.) A festést fenn kezdjük, a minta legmagasabb részén. Innen fokozatosan vezetjük lefelé a festést, nedvesen tartva, hogy a festék saját súlyánál fogva kerüljön mindig lennebb. A észében kikevert festéket jól felkavarom, valahányszor bemártom az ecsetet.

2. Térkitöltéseknél, tervezéseknél előbb alapozzuk az egész területet — díszítéssel együtt — világos, kikevert festékekkel. Száradás után sötétebb színnel fessük a díszítést (esetleg az alapot). Mellőzzük a sokféle színt. Ahelyett inkább egy-két-három színnek az árnyalataival tegyük változatossá, színessé festéseinket. Kerüljük a nyers gombfesték színt. Lehetőleg két-három festékből kikevert, tompított színezéssel fessünk. A dekoratív, nagyméretű rajzok festését a 2. sz. redisztollal való vonalozás nagyban emeli. Ilyen kihúzásához kikevert, sötét színt alkalmazunk.

Síkdíszítmények tussal való kidolgozása ritkán előnyös.

XI. Kopírozás. Leírása a térkitöltési gyakorlatok ismertetésében van.

A motívumokról.

Magyarország vidékeinek jellemzőbb díszítőelemeit tartalmazzák a csatolt mintalapok. A magyar nép alkalmazza épületein, ruházatán, használati és dísz tárgyain. Rajzolja, hímezi, szövö, faragja, festi és mintázza más és más szokások szerint, melyek a nép ösztönéből, a díszítés iránt kifejtett, veleszületett érzékéből erednek.

Régi időkben megmaradt eredeti háziipari munkák díszítő elemei ezek, melyeket a gyáripár és a vásári munka nem formált át. Igazolja, hogy milyen változatos, gazdag formakincsünk van és a magyar nép mennyire szereti a díszítést. A változatok közös forrásból eredhetnek, de a népszokás átforgatta. Ezért különbözik pl. a székely, kalotaszegi, sárközöi, kunsági stb. egymástól.

Rajzolóink, gyűjtőink felkutatják és összegyűjtötték gazdag díszítő motívumainkat. Ez tette lehetővé, hogy megismerhetjük nemzetünknek e szép tulajdonosságát, amit igyekezzünk mi is megtartani, felhasználni és tovább fejleszteni.

Az utóbbi évtizedekben a technika fejlődése (vasút, gyáripár) nagy befolyással van a falu népének életmódjára, öltözkéjére. Azelőtt magának díszített saját gyönyörűségére és környezetének szépítésére. Kifogástalan, szép, értékes munkát alkotott. Különösen a varrás, festés, szövés, faragás díszítésben örököké maradóan becsü tárgyak hirdetik kiváló népművészetünket. Ma már sok helyen a minőséget a mennyiség váltja fel. Az órabér és a gyors munka szabályozza sorsát, ami tökéletességére kedvezőtlen.

Változataiban legpompásabb díszítést a nép ruházatán találunk, melyek vidékenként különbözőek, úgy kivitelben, mint motívumokban. Az alföldi nép pl. alkalmi ruházatát, szűrét posztóból kivágott mintákkal, ugyanazt a hegyvidéki nép bőr ruháira színes bőrrel (irhával) díszíti. Erdélyben és a Felvidéken különbözőképpen alkalmazott színpompák teszik előnyösen változatossá öltözkéiket, gazdagon varrott díszekkel. Hasonlóképp oszlik meg a fehérhímzés és a használati tárgyak díszítési módja az ország más és más vidékén.

Az épületeken a székelyek magasan épített, festett-faragott díszű kapuikkal, a kalotaszegiek fűrészszel cifrázott házvégekkel, a felvidékiek mintázott oszlopféjekkel, a dunántúliak kerítésaik faragott díszivel és ezekhez csatlakozó sok ezerféle hasonló apróságokkal ékesítik környezetüket. Bútoraikat festik, faragják. Rajzolt festésben gazdag motívumhalmaz van sok ref. templom mennyezetén, karzatán, tulipános ládákön, ágyvégeken. Faragják az oszlopok, lécek végeit, a temető fejfát, sulykot stb., stb.

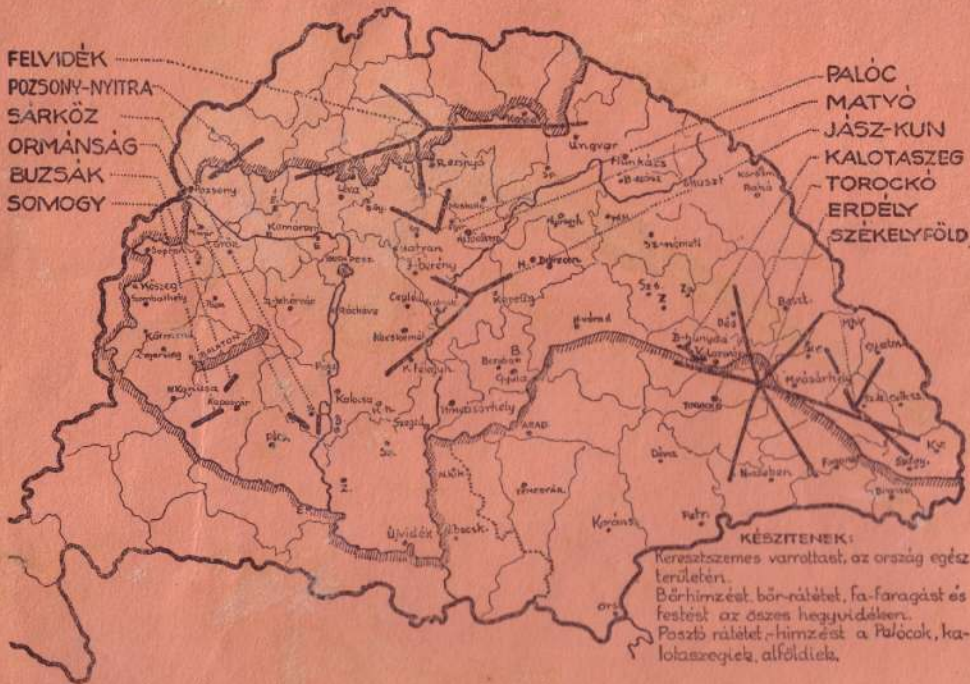
Az agyagmunkával foglalkozók edényeik alakításával, festésével, kályhacsempék mintázásával tökéletes iparművészeti munkáig fejlesztik alkotásaikat.

Vannak díszítési motívumok, melyek az egész ország területén használatosak. Ilyen pl. vászon díszítésénél a keresztöltéses hímzés. Színes felsőruha bőrhímzésen, azonos motívumokkal készül az összes hegyvidékiek alkalmi ruhája, sőt az Alföld színes szűr-hímzése is. A matyók színes varrott díszítésének csaknem változatlan formája van a kalotaszegi bőrből készült, selyemmel hímzett mellrevalókon stb.

Hazafias kötelességünk, hogy iskolai rajzolásunk keretében felkaroljuk, megbecsüljük nemzetünk e kiváló erkölcsi értékét. Falusi népünk — népművészetünk — adja kezünkbe a legalkalmasabb mintákat a különböző síkformák rajzolásához és tervezetésekhez. Együttal megismerjük magyar stílusunkat, mely szépségeivel felveszi a versenyt mások nemzeti díszítő művészetével.

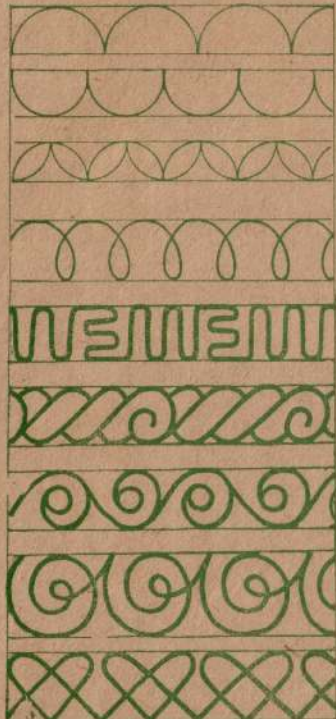
FELVIDÉK
 POZSONY-NYITRA
 SÁRKÖZ
 ORMÁNSÁG
 BUZSÁK
 SOMOGY

PALÓC
 MATYÓ
 JÁSZ-KUN
 KALOTASZEG
 TOROCKÓ
 ERDÉLY
 SZÉKELYFÖLD

KÉSZÍTENEK:
 Keresztcsemes varrottast, az ország egész területén.
 Bőrhímzést bőr-rátétet, fa-faragást és festést az összes hegyvidéken.
 Posztó-rátétet-hímzést a Palócok, kalotaszegiek, alföldiek.

A MOTIVUMOK SZÁRMAZÁSI HELYEINEK FELTÜNTETÉSE.

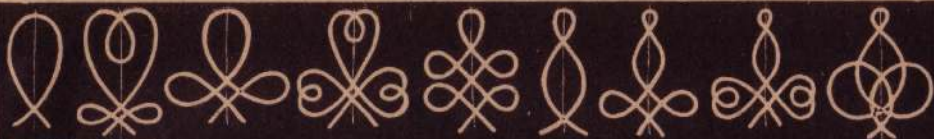
DESZKÁBÓL FÜRESZELT SZEGÉLYDÍSEK. ERŐBÉLYBEN

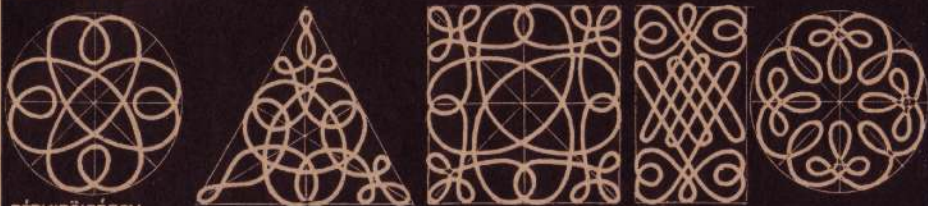
EGSETNYOMOK. KIKEVERT SÖTÉT FESTÉKKEL.

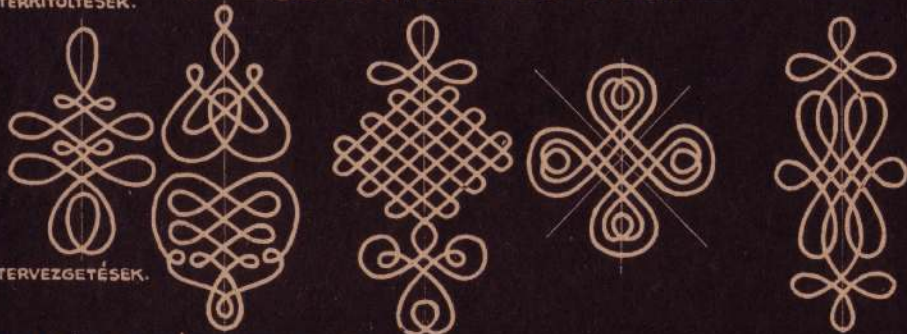
SÚJTÁSOS ZSINÓR-VONALAK. RUHADISZEM. ALKALMAS SZEGÉLYDISEK.

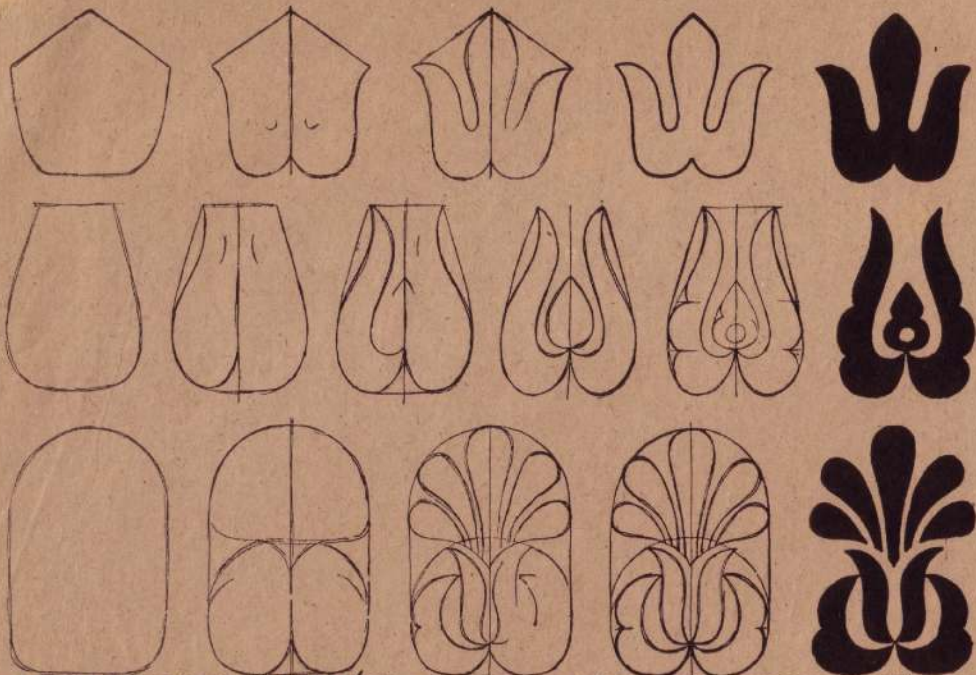
DISZITÓ ELEMÉK.

TÉRKITÖLTÉSEK.

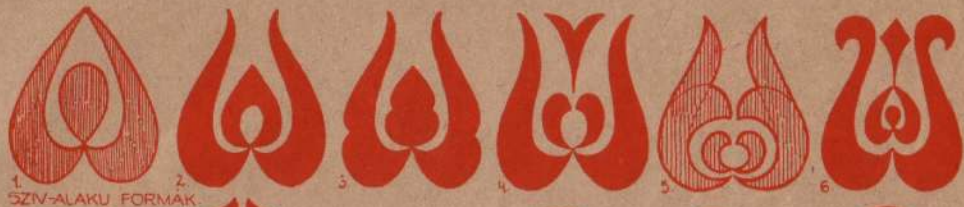
TERVEZGETÉSEK.

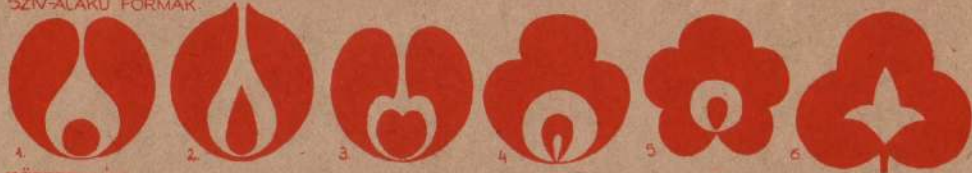
A RAJZ FOKOZATOS FEJLESZTÉSE. A VÁZLAT FEJLESZTÉST A VÉGSŐES RAJZDN ALKALMAZZUK —NEM KÜLÖN.

LEGEGYSZERÜBB ALAPFORMÁK. KISMÉRETŰ VÁZLATOKHOZ. FOLTFESTÉSHEZ

SZIV-ALAKU FORMÁK.

KÖRFORMÁK.

SZÜRDISZEK.

PÁVASZEMEK.

KÉZI-MINTÁK, SIKFORMÁK RAJZOLÁSÁHOZ.

2.

4.

1.

3.

5.

A VÉKONY SEGÉDVONALAKAT A VÉGLEGES
KIDOLGOZÁSNÁL ELHAGYJUK.

KÉZI MINTA ALKALMAS OSZTÁLY-FELADATOK.

ÚRIHIMZÉS ELEMELI. 9

VÉGLEGES KIDOLGOZÁSNAK A VÉkony SEGÉDVONALAKAT ELHAGYJUK.

SZINES ŰRIHIMZÉS RÉSZELEK.

1.

2.

3.

4.

5.

6.

7.

8.

9.

10.

11.

12.

13.

DISZITÓ ELEMÉK SZINES HIMZÉSEKRŐL.

ERDÉLY, FELVIDÉK, PALÓC-VIDÉK.

Szürhimzés részletek.

1. ÜRIHIMZÉS

2. KALOTASZEGI IRÁSOS

3. MATYÓ.

4. SÁRKÖZI.

5. JÁSZ-KUNSÁGI.

6. PALÓC-VIDÉKI.

7. SZÉKELY VARRÓTÁS

8. BUZSÁK-VIDÉKI.

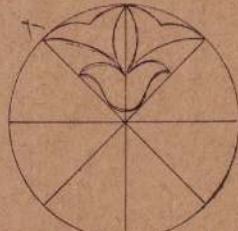
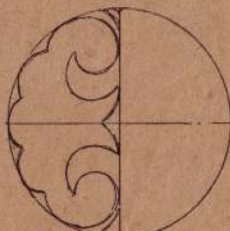
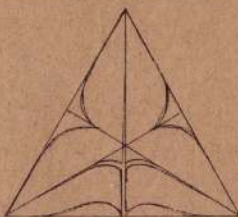
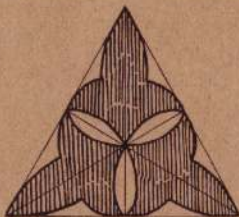
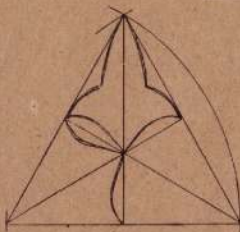
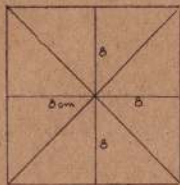
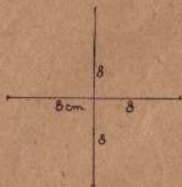

9. KALOCSAI IROTT.

KÜLÖNBÖZŐ VIDÉKEK DISZITŐ ELEMEINEK ÖSSZEHASONLÍTÁSA.

Levél sorok. Tervezésekhez, térkitöltésekhez

TÉRKITÖLTÉSEK. EGYSÉGES OSZTÁLY-FELADATOK. ADOTT MERET SZERINT, KÜLÖNBÖZŐ MOTIVUMOKKAL.

SZÉKELY VARROTTASOK DISZITŐ ELEMEI.

Somogyi szines himzés bőrkabátokról.

Kalotaszegi festett részletek

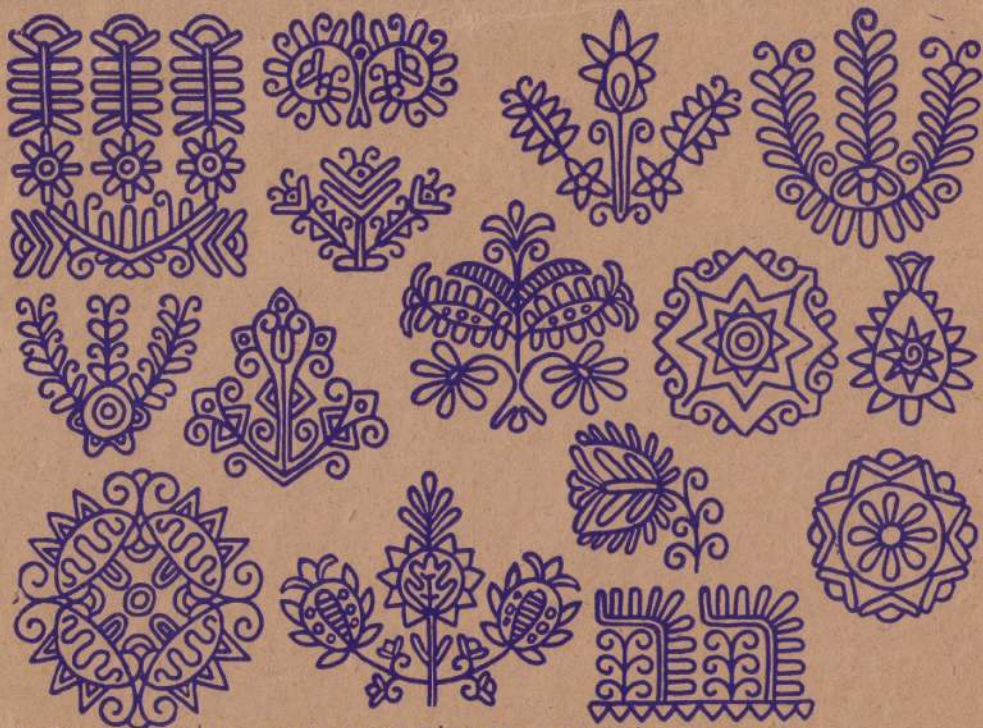
TOROCKÓI VARROTTASÓK RÉSZLETEI. — EGY SZINEK KÉK, PIROS ÉS FEKETE.

JÁSZ-KUNSÁGI VARROTTAS DISZITŐ-ELEMEK. VILÁGOS-TOMPA SZÍNEZÉSSEL. TOBB SZINNEL.

KALOTASZEGI IRÁSBOS DISZITŐ ELEMÉK.

KALOTASZEGI ÍRÁSOS VARROTTÁSOK RÉSZLETEI. PIROS, KÉK, VAGY FEKETE SZÍNNEL.

KALOTASZEGI IRASOS RESZLETEK. KÉK VAGY PIROS SZÍNEZÉS.

RÁTÉT KÉPZÉS.

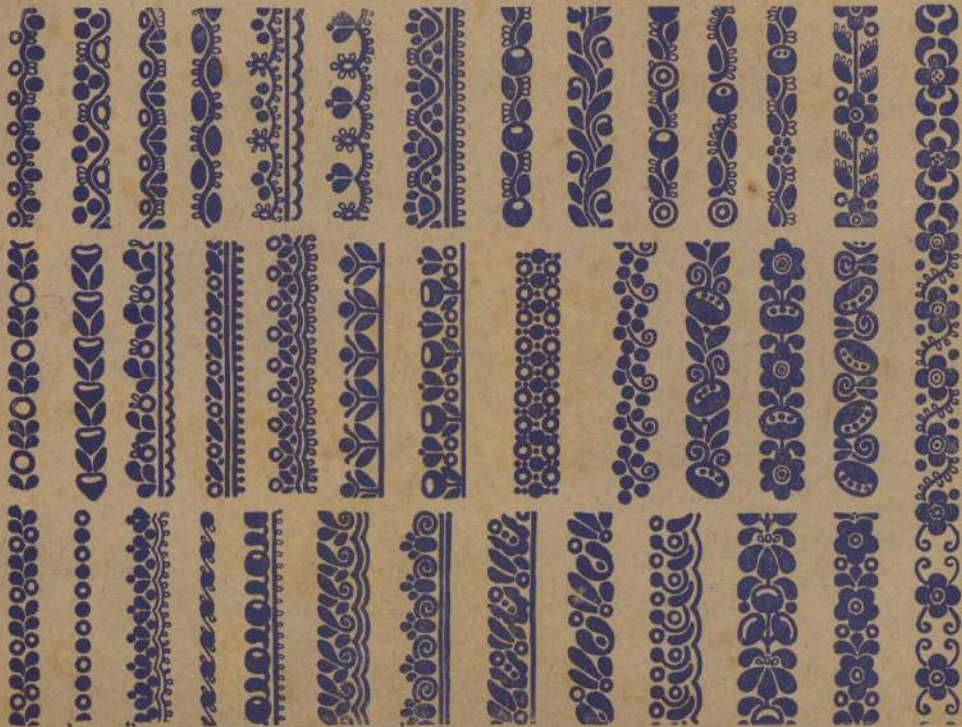
DISZITÓ ELEMÉK KÜLÖN ÁLLÓ RÉSZEINEK ÖSSZE-
KAPCSOLÁSÁBÓL KELETKEZIK A RÁTÉT. EGY DARABBÓL

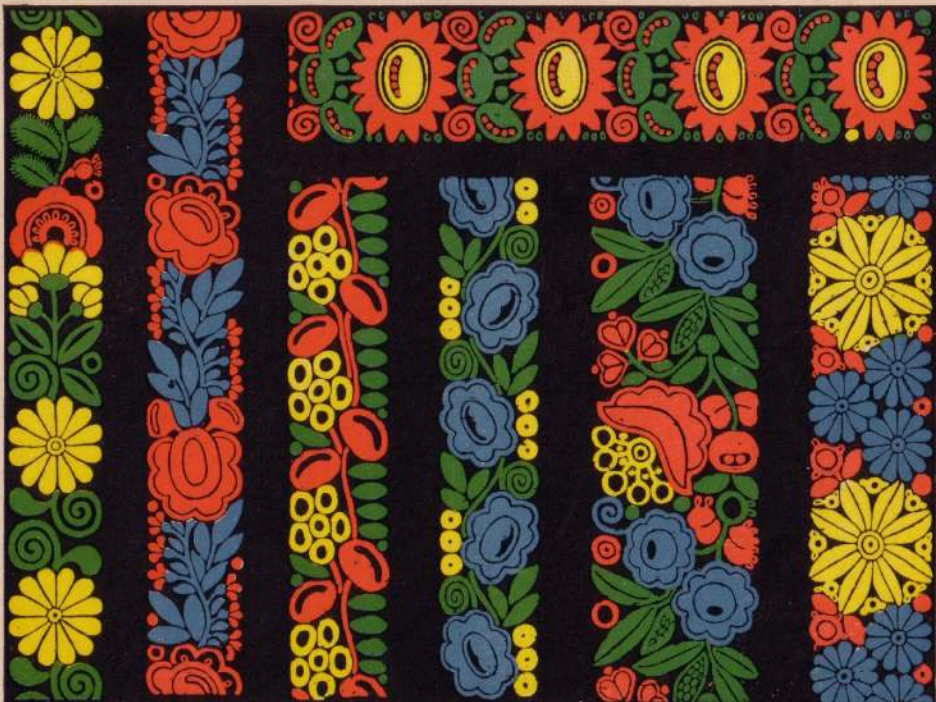
Sárgózi díszítő elemek.

Sárközi-
Főkötő-díszek részletei

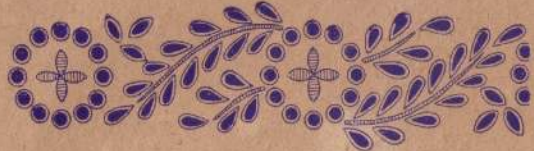
SÁRKÓZI VARROTT SZEGÉLYEK.

SÁRKÖZI DISZEK VARROTTASOKRÓL.

ORMÁNSÁGI SZINES VARROTT FÖKÖTÖ-DISZ. TÖBB SZINNEL.

LYUKACSOS FEHER VARROTTASOKRÖL.

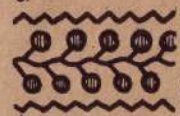
1.

2.

3.

4.

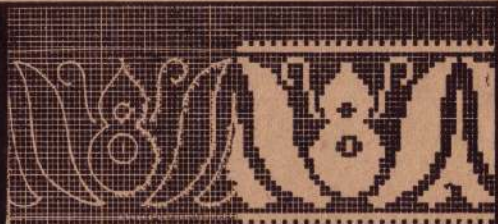
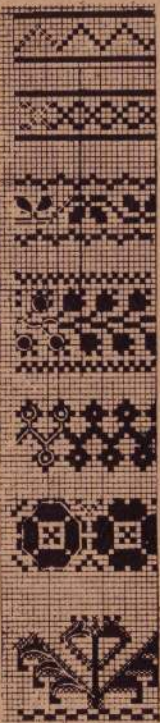
5.

6.

7.

8.

Botanikus rajz átfordítása.

9.

Egy minta 3-féle hídolgozással.

BUZSÁKI diszítés részletek, varrottasokról.

RÉGI ÚRHIMZÉS. TÖBSZÍNŰ SZINEZÉS, ARANY-SZÁLAKKAL DISZITVE.

BUSZSAKI HIMZÉS KÉK-PIROS SZINEZÉSSSEL.

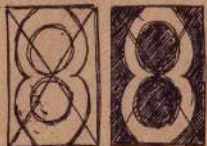
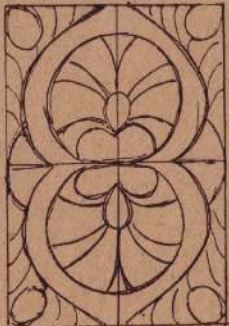
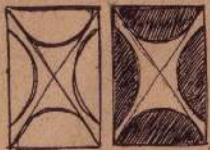
KALOTASZEGI IRASO.S VARROTTAS KÉK VAGY PIROS

MATYÓ SZINES HIMZÉS. ELÉNK VEGYES SZINEZÉS.
KÜLÖNBÖZŐ NÉPIES HIMZÉSEK.

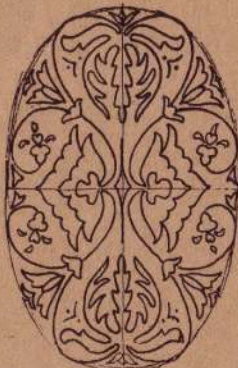
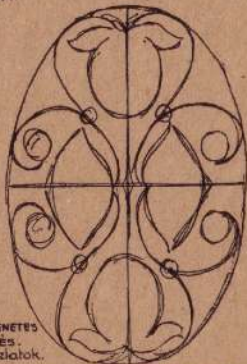

SARKOZI FOKOTÓ DÍSZE. Fekete alapon fehér himzés.

I. FÖLTELOSZTÁS

4-5-6 cm.-es VAZLATOKON.

II.

VONALMENETES
TERVEZÉS.
5-6 cm. vazlatok.

A TERVEZÉS FOKOZATOS FEJLESZTÉSE.

MATYÓ SZINES HIMZÉS DISZÍTÓ ELEMEI.

Színezés: lila, rózsá, barnás-vörös, cinobervörös, citrom-narancs-sárga, zöld, buzavirág-bék.

MATYÓ SZINES VARROTTAS.

Mezőkövesdi-matyó-díszítés.